

ΕΥΠΝΩΝΤΑΣ ΤΟ ΠΡΩΙ ΣΑΒΒΑΤΟΥ ή, πώς γράφονται τα όνειρα

Μπίλη Βέμη
Δρ Αρχαιολόγος

Η ποίηση είναι η μνήμη που γίνεται εικόνα και η εικόνα που μετατρέπεται σε φωνή.
ΟΚΤΑΒΙΟ ΠΑΖ, *Η άλλη φωνή*

Πριν σηκωθεί να πιάσω το τετράδιο, αφυπνίζομαι σταδιακά με ελεγχόμενο τρόπο επαναλαμβάνοντας συνεχώς, για να διατηρηθούν στη μνήμη μέχρι τον κρίσιμο χρόνο της καταγραφής, τις συγκεκριμένες λέξεις με τις οποίες έγινε το πέρασμα από τις εικόνες του ύπνου σε φράσεις, από τη μια συμβολική γλώσσα στην άλλη.

Υπάρχει η χρονική στιγμή όπου η παραγωγή εικόνων και η παραγωγή φράσεων στο όνειρο *συνυπάρχουν* με ίση ένταση. Όμως, όσο περισσότερο «ξυπνώ», τόσο πιο δύσκολα διατηρώ την επαφή με την πηγή των εικόνων και χρειάζεται να μεγαλύτερη προσπάθεια για να μη χάσω τις αυθεντικές φράσεις όπως συνελήφθησαν εν ονείρω: στην επανάληψη, κάποτε χάνεται η σειρά τους, ή χάνω λέξεις-ψηφίδες. Απώλειες αναπικατάστετες, απ' τη στιγμή που το όνειρο σταματάει να εξελίσσεται ως ζωντανός οργανισμός και η πλήρης ανασύστασή του βασίζεται μονάχα στην αποστήθιση λέξεων ή χαρακτηριστικών για τα σημεία όπου είναι απρόσμενη η τροπή, η αλλαγή τοπίου, η σύνδεση λόγων και προσώπων.

Στην αρχή

-μάτια κλειστά και ακίνητα στη θέση που ονειρεύομαι-
επικρατεί γρήγορη εναλλαγή εικόνων. Δημιουργούνται νέες, το όνειρο, από όποιο του σημείο εστιαστώ, μπορεί να επεκταθεί κι εξελιχθεί προς κάθε του κατεύθυνση.

Σχεδόν ταυτόχρονα,

Απ' την επιθυμία μου να διασώσω το όνειρο που μ' εντυπωσιάζει για να το καταγράψω με πληρότητα, αρχίζω να συλλαβίζω φράσεις που το περιγράφουν. Τις επαναλαμβάνω διαρκώς δεσμεύοντας ένα κομμάτι προσο-

χής σαν τους διερμηνείς, καθώς σταδιακά αφυπνίζομαι, ενώ ταυτόχρονα διατηρείται *μια σχέση οργανική με τις εικόνες και τη γεννήτρια των εικόνων-γεγονότων*: το όνειρο σχηματίζεται ακόμη, ως προς κάποιες λεπτομέρειες, αλλά και ξαναπαίζεται κατά βούληση για τις ανάγκες της απομνημόνευσης.

Σιγά σιγά,

σκληραίνει αυτή η σχέση: βασιζομαι περισσότερο στις γλωσσικές φράσεις που θα μπορώ να θυμηθώ όταν ανοίξω τα μάτια, παρά στις εικόνες που ο σύνθετος χαρακτήρας τους τις εξαναιμίζει. Άλλα επεισόδια δεν δημιουργούνται, η σειρά παύνει γιατί η δράση –ως απομνημόνευση- γίνεται γραμμική, δεν μπορώ πια να κυκλοφορώ προς όλες τις κατευθύνσεις του χρόνου ταυτόχρονα όπως στο εν εξελίξει όνειρο, όπου το πριν και το μετά εναλλάσσονται, υπάρχουν δράσεις παράλληλες, πάντα πέφτουν εικόνες χωρίς αμνηχανία για τη συνέχεια, δεν υπάρχουν παράλογο, δεν υπάρχουν κενά.

Τέλος,

ανοίγοντας τα μάτια, χωρίς να σηκωθεί, σημειώνω τις φράσεις που αποστήθισα. Παύνει η ιστορία. Χάρη στις λέξεις, μπορώ να φέρω στο νου μου τις εικόνες, αλλά συγκεκριμένες, τελεωμένες, σαν μια ταινία που έχω δει.

Ενδιαφέρουσα πολύ είναι η στιγμή που γίνεται η μετατροπή από τη μια συμβολική γλώσσα στην άλλη, όταν το όνειρο αποκτά *παράλληλα γλωσσική διατύπωση εν ονείρω*. Στο «Δεν υπάρχουν λιοντάρια στην Ελλάδα» ήταν τόσο χειροπιαστή η διαδικασία, που κατάφερα να τη ζω και ταυτόχρονα να την κατανοώ, μονολογώντας ενθουσιασμένη «δες, το ασυνείδητο est vraiment structuré comme un langage!».

Το έβλεπα να ξεβράζει σύμβολα, που αποτελούσαν τη μορφοποίηση σε εικόνες και δράση ενός άμορφου στην καταγωγή του, αλλά συγκεκριμένου, μηνύματος του βάθους. Την ίδια στιγμή, κατανοούσα άμεσα αυτή τη γλώσσα των συμβόλων δίχως να παρεμβάλλεται η συνηθισμένη σκέψη, λάβανα τι θέλει να μου πει το ασυνείδητο έχοντας συλλάβει μια συγκεκριμένη πραγματικότητα – την πύλα των ανθρώπων σ' ό, τι συμβαίνει στο ίδιο τους το σπίτι, στην ίδια τους τη ζωή. Το νόημα του ονείρου που εκτυλισσόταν, το ένιωθα σαν «βουβή» αλλά διάφανη πραγματικότητα – η εμφάνιση που lionτάρια στο σπίτι, τα μέλη της οικογένειας που το αγνοούν. Τόσο ξεκάθαρα να βλέπεις. Ξυπνώντας λίγο περισσότερο, «θέλω» να το θυμάμαι όταν ανοίξω τα μάτια.

Και αρχίζει η «μετάφραση». Ο λόγος για να ανταποκρίνεται δεν είναι ηδυσίμενος, αλλά λιτός και ακριβής. Μόνο ο σωστός ρυθμός μπορεί να αποδώσει την εικόνα. Δίνοντας προσοχή στην άμεση μεταφορά σε φράσεις (που κάθε δυστρεψή σκηνή επαναλαμβάνω «γυρίζοντας την ταινία από την αρχή», πράγμα εκφυτό, γιατί υπήρχε φράση αυτή η δράση πηγαίνει ορατά: μπρος-πίσω με κάθε άνεση), αναγνωρίζω ξεφανά, πάντα μέσα στον ύπνο μου, τη σχέση που έχει το ύφος του παραγόμενου λόγου με το κείμενο του Ανρί Μισώ για τον άνδρα, που το τρένο πέρασε δίπλα του και πάτησε τη γυναίκα του κι αυτός «Ξανακοιμήθηκε». Αναγνωρίζω μάλιστα πώς το «ασυνείδητο» χρησιμοποιεί την αποθηκισμένη, πριν από χρόνια, ανάγνωση του Μισώ για να αποδώσει την ονειρική δράση. Έχει έτοιμο ηχητικό καλούπι, του ρυθμού, στο οποίο χύνεται ο λόγος.

Με τρόπο ανάλογο, «εξαχασμένες» εικόνες από ταινίες έχουν αναστηθεί σε όνειρα, το λυκόσκυλο από τη Νουσταλία του Ταρκόφσκι στο όνειρο «Οι μαγικές σχέσεις μου με τον κόσμο», η σκηνή της χαρούμενης κηδείας από τα *Όνειρα* του Κουρουσόβα, η εικόνα του νεκρού πατέρα όπως εμφανίζεται στο πλαίσιο της πόρτας και κοιτάζει από το φάνω και Αλέξανδρος του Μπέργκμαν ο οποίος όνειρο «Μυστήριο». Ενδιαφέρον είναι ότι αυτό έχει συμβεί μόνο με σκηνοθέτες που έχουν επιτύχει την απόδοση του ονειρικού τρόπου στις ταινίες τους και που η απόδοση αυτή τους έχει συνειδητά αποσοληθεί, όπως φαίνεται σε κείμενά τους. Αποτελεί μάλιστα ύψιστη επιδίωξη τους. Όπως ζηλεύει με θαυμασμό ο Μπέργκμαν: «Ο Ταρκόφσκι κινούνται στο όνειρο όπως στο σπίτι του». Οι εικόνες των σκηνοθετών δεν είχαν παραμείνει έντονα στη μνήμη, ούτε τις είχα ξεχωρίσει μέσα στον πλούτο της ταινίας, αλλά πολύ καιρό αργότερα «κάποτε χρόνια», αφού στο μεταξύ είχα δει και καταγράψει το σχετικό όνειρο, και ξαναβλέποντας κάποια στιγμή τις ταινίες, αναγνώρισα με εκπληξη την καταγωγή κάποιων εικόνων του ονείρου μου και των ομόθεμων ποιημάτων σε προϋπάρχουσες εικόνες των ταινιών. Τις είχα οικειοποιηθεί στον ύπνο.

Παραμονή του ονείρου με το lionτάρι, διάβαζα τον πρόλογο του βιβλίου *Συνανισεις με αξιοπρεπείς ανθρώπους*. Στεκόμουν σε όσα λέει για το Λύκο και το Αρνί μέσα μας και προσπαθούσα να καταλάβω ποιος είναι ο λύκος,

ποιο το αρνί. Έμοιαζε το αγρίμι να είναι το ασυνείδητο. Το άλλο πωλί, ξυπνώντας, έβλεπα το lionτάρι με την ποιότητα μιας αρχαϊκής ύπαρξης που αναδύεται.

Δούλεψε ο λόγος του βιβλίου στον ύπνο μου τη νύχτα, που έβλεπα το ασυνείδητο να εργάζεται, να παράγει, να μορφοποιείται σαν λάβα που σιγά σιγά παγώνει σε ό, τι καλούπι βρει και να ξεραίνεται, σαν βγει στην επαφή με τον αέρα.

Ήμουν ο άνθρωπος που έβλεπε το ασυνείδητο του να μορφοποιείται και, ταυτόχρονα, τη συνείδησή του να οργανώνει τον τρόπο της απομνημόνευσης.

Έβλεπα δύο κομμάτια να επικουρούν σαν συνεργάτες στο χώρο του μοντάζ, μουβιόλες, μαγνητόφωνα, *replay*, *cut*, *montage*.....

«Ήμην ο άνθρωπος όστις καθάρθηκε να συλλάβει με τās χείρας του... προς στιγμήν εν όνειρον, τὸ ἴδιον όνειρον του»...

Ξυπνώντας το πρωί του Σαββάτου 3.12.94

Δεν υπάρχουν lionτάρια στην Ελλάδα

«– Δεν υπάρχουν lionτάρια στην Ελλάδα
είπε η μητέρα ετοιμάζοντας τραπέζι
Ένα lionτάρι αρχαϊκό
ώπως στα αειώματα της Κέρκυρας ή τα αγγελά
της Κορίνθου
είχε καθίσει στην κορυφή του τραπέζιου

Τα μεγάλα αδέρφια μίηκαν βγήκαν
με το νου στο πλάγρωμα, το ποδόσφαιρο
Αγνοώντας το

Ο μικρός αδελφός χάραιψε το κεφάλι
Αφήνοντας τη σχολική τάση στο πάτωμα

– Μη χαζεύεις, είπε η μητέρα περνώντας στην
κουζίνα,

δεν υπάρχουν lionτάρια
Μην πετάς την τσάντα σου

Το lionτάρι στημένο ατάραχο
στο κεντρικό χαλί

Ο μικρός αδελφός γύρισε με τα χέρια πλυμένα
Οι άλλοι δυο λογομαχούσαν μπρος στο μεγάλο
καθρέφτι

Όπου και το lionτάρι καθρεφτιζόταν
με πλαίσιο το κούφωμα του παραθύρου
φόντο τον ουρανό

Ο πατέρας διάβαζε εφημερίδα μασώντας
τα γυαλιά του

Ο μικρός έδειξε με το δάχτυλο
– Δεν υπάρχουν lionτάρια κείνη ο πατέρας
χαμένος στην ανάγνωση
μα η γάτα κρατά σφιχτά απόσταση ασφαλείας

Ο μικρός φέρνει να κάνει τα μαθήματά του
στην τραπέζια Να ναι κοντά
στο σωηπλό επισκέπτη

– Μα δεν υπάρχουν lionτάρια
Ξαναλέει ο πατέρας πετώντας τα γυαλιά του
έξω απ' το στόμα του lionταριού
καθώς το κεφάλι του
καταβροχθίζεται τελευταία
απ' το αρχαϊκό ζώο»

3.12.94

Από το βιβλίο της Μπέλλης Θέμι,

Φυτά του Ύπνου, εκδ. Άγρα, Αθήνα 2000, σσ. 66-70, 64-65.